

Jelentés a M.T. Akadémia Könyvtárának 1951. évi működéséről.

A Könyvtár megújulásának kezdete: 1950. február.

A M.T. Akadémia Könyvtárában 1950. februárjában indult meg a munka átszervezése. A szinte halott intézményből ekkor kezdhetett csak élő, népünk gazdasági és kulturális fejlődésében aktívan ható tényező válni. Az 1950. évi első feladata a könyvtár munkájának népgazdaságunk és a magyar tudomány öt éves tervébe való beillesztése volt. Az elméleti alapok tisztázása során részleteikben is nyilvánvalókká lettek a Könyvtárat ezideig jellemző alapvető hiányosságok. Sürgős megszüntetésük, a munka elindításához elengedhetetlenül szükséges anyagi és szervezeti feltételek biztosítása és a könyvtári munka menetének kialakítása terén 1950. még csak a kezdeményezés éve lehetett - jelentősebb elért eredményeink 1951.-re esnek.

A könyvtár addigi alapvető hiányosságai:
1. helyhiány

1./Alapvető hiányosság volt a közel 80 esztendő óta fennálló helyhiány a gyűjtemények elhelyezése, szolgáló megfelelő helyiségek, kutatótermek, munkaszobák, raktárhelyiségek, túlszűkösödés, vagy teljes hiánya. Ide tartoznak a könyvtár berendezésének és felszerelésének súlyos fogyatékosága is. Az 1950-ben megindított és 1951-ben befejezett építkezési és berendezési munkálatok eredményeként: teljesen elkészült a Kéziratár, a Régi Magyar Könyvtár pándólszobával kibővített, fűdéses négy helyiségének új berendezése, a Keleti Könyvtár kutatótermei, 5 új dolgozószoba, 1 modern, 22.000 f.m. anyagot magában foglaló raktár. 1951. első hónapjaiban a könyvtár egész területén befejezést nyert a központi fűtés, telefon, megfelelő villanyvillágítás befejezése. Ekkor gondoskodtunk író, szokosorostó gépekről és szükséges munkaeszközökről.

1950-51. építkezési, berendezési munkálatai

2. A tervszerű gyarapítás hiánya

2./A könyvtárban több mint 30 éves tervszerű gyarapítás nem folyt. Ezen időszak óta megjelent tudományos művek, különösen a Szovjetunió és a népi demokráciák tudományos eredményei ^{a tárgyalás anyagából} teljességgel hiányoztak. 1950-ben megindítottuk és 1951-ben jelentékenyen fokoztuk a tervszerű gyarapítást. 1950-ben 19.639 db, 1951-ben 49.344 darab a szaporulat. A vásárolt anyagnak 43.9 %-a szovjet anyag.

A gyarapítás megindítása.

3. Gyűjtőkör

3./Könyvtárunknak fennállása óta tervszerűen meghatározott gyűjtőkör se volt. Az elmúlt évben mind 1./ az Akadémia jelen működési körét, mind 2./ történetileg kialakult gyűjteményeit figyelembe véve és más nagy magyar könyvtárak profiljával egybehangolva megállapítottuk a Könyvtár gyűjtési körének súlypontjait. E súlypontok:

ad 1./: marxizmus-leninizmus tud. irodalma; külföldi akad. és társ. kiadványai; tudománytörténet, főként: magyar tudománytörténet az öt éves terv szempontjából fontos term. tudományi, -mgt. műszaki anyag; magyar szépirodalom/különös tekintettel az ed. princeps-
könyvtártudomány

ad 2./: a magy. irod. és tud. szempontjából fontos kézitatos anyag; régi magyar irodalom; ősnymtatványok; akadémiai muzeális anyag; Akadémia-történet, Széchenyi, Arany, Vörösmarty, Mikszáth, Ady-gyűjtemény; orientalisztika; mikrofilm-anyag.

./.

4. A Kézirat-
tár tervsze-
rű gyarapi-
tása.

4./ A Kézirattár^{ban} fennállása óta soha tervszerű gyarapítás nem történt. 1951-ben rendkívül értékes anyaggal gyarapodtunk, így: a Lányi kottás-kodex-szel, a legrégebb magyarországi szlovák nyelvemlékek egyikével, Ady u.n. Mind-szenty levelesládájával, Petőfi, Kossuth, Arany, Kazinczy, Fazekas Mihály leveleivel. Összesen 8478 darabbal.

5. Restaurá-
lás, köttet-
és megin-
ditása.

5./ A régi könyvtár a rábizott anyagot nem konzerválta megfelelően, könyv-és folyóiratait nem köttette, rongált, szakadozó, legértékesebb kéziratait sem restauráltatta. 1951-ben megkezdtük a veszélyeztetett anyag szakszerű restaurálását, köttetését. Bacsányi, Bessenyei, Csokonai, Szuczor, Kazinczy, a Kisfaludyak, Kölcsey, Vörösmarty, Arany kézirataiból az elmúlt évben 138 kötetet sikerült a legkorszerűbb restaurálási eljárások alkalmazásával a további pusztulástól megóvni. Ezen felül még 29 kódexet, 868 kéziratot, összesen tehát 1035 kéziratot. Nyomatvány -anyagunkból- különösen folyóiratokból- 2064 kötetet köttettünk.-

6. Elavult
szakrendsze-
rek helyett:
decimális
szakozás.

6./ A Könyvtár elavult tudománytalan szakrendszere és szakkatalógusa kö-zel milliónyi kötet nyomtatványanyagunk használatát súlyosan megnehezítette. Az új anyag korszerű feldolgozása mellett megindítottuk régi anyagunk - az egységes szabványtervezet szerinti - új felvételét, és egyben a Szovjetunióban javított decimális rend szerinti szakozását is. A rekatalogizálás sorrendjét az anyagnak gyűjtőkörünk súlypontjai alapján ^{szint, fontosság, szabvány} végeztük. -Ezidőszerint 9 új katalógus készült: a betűrendes főcintáron kívül a periodikák, sorozatok, az új be-szerzők és a különböző kézikönyvtárak betűrendes katalógusai, e mellett tel-jes szakcintár, földrajzi szakcintár és a periodikák szakcintára. Mind a régebbi, mind a legutóbb felvett anyag a kutatás számára hozzáférhető és raktár-csoportunk 10-20 percen belül az olvasó rendelkezésére tudja bocsátani.-

Új kataló-
gusok

7. Feldolgozat-
lan anyag
számbavéte-
le.

7./ Az Akadémia fennállása óta több olyan nagy iratgyűjtemény halmozódott fel, amely kellő rendezés híján a kutatás sz-ámára hozzáférhetetlen volt: a Kézirattári anyag egyrésze, a Kisfaludy Társaság irattára és magának az Akadé-miának több mint 100.000 iratot magában foglaló, tudománytörténetileg fontos, rendezetlen és szétszórt irattára. 1951-ben megindítottuk az idevágó anyag szám-bavételét, rendezését, feldolgozását. Az Ak. iratok közül közel 30.000-t rendeztünk több mint 5.000-t naplóztunk/: Ez anyag közé keveredve került elő az első vi-lágháború miniszterelnökségi titkos jelentések egy része, Tisza István levele-sésével együtt. /Rendeztük többek között a Kisfaludy Társ. teljes iratanyagát is/ 6958 db/

8. A régi szer-
vezetlenség-
gel szemben:
a belső szer-
vezet kiépi-
tése.

8./ A Könyvtárban 1950-ig a munka korszerű megszervezése ismeretlen volt 1950-, még inkább 1951-ben kiépitettük a Könyvtár belső szervezetét. Felállítottuk külön K.leti Könyvtárunkat. Az egyes osztályok munkarendjének szabályzatát/ még nem végleges formában/ elkészítettük. A könyvtári munka minden részlegében az előző évhez képest felemelt, új normákat, irányszámokat állapítottunk meg. Ezek más nagy könyvtáraink normáját, általában jelentékenyen meghaladják. -Táblázatos munkanaplóink, ill. teljesítmény-grafikonjaink, a heti előirányzattal, illetőleg teljesítést szembeállító jelentések bevezetése a munka fokozottabb ellenőrzé-sét segítette elő. A Könyvtár elhelyezésében, felszerelésében, állományában, il-letőleg szervezetében mutatkozó hiányosságokon kívül a munkamenet eddig megszo-kott formáin is lényeges változtatásokat tettünk.-

munkarend,
normák,
munkanap-
lók
Változtatások
a munkame-
netben

a naplózás,
címfelvé-
tel, raktá-
rozás terén

a./Nyomatvány-anyagunk feldolgozásá rendjét mind a naplózás, mind a címfelvétel, mind a raktározás korábbi elavult módszereinek elvetésével alapvetően átszerveztük. A naplózásban áttértünk a modern kartotékos rendszerre, ugyanígy - szovjet példa nyomán és hazánkban elsőként - a periódikák címfelvételében a kartotékos feldolgozásra; a raktározás terén a nagyságszerinti numerus curensi rendben való felállításra. E mellett a felsorolt munkacsoportok régebben egymástól elszigetelten folyó munkáját összehágtuk, fogaskerékszerűen kapcsoltuk egymásba: ezzel a könyv útja a beszerzéstől a használatig nagyról-napra nyomon követhető. Az új rend bármikor lehetővé teszi a leltározott anyag teljes és részletes statisztikájának áttekintését és ezzel mind az állami vagy on még gondosabb ellenőrzését, mind a gyűjtés fokozott tervszerűségét.

a külföldi
cserekap-
csolatok ki-
építésében.

b./ Uj MM munkamenetet és új módszereket alkalmaztunk a külföld tudományos akadémiáival, illetőleg társulataikkal folytatott csere kiépítésével is. Aktív levelező tevékenységünk, az Acták hiányában cserebe kért más magyarországi anyag gyors beszerzése és továbbítása - általában: a régi akadémia ötletszerű passzív csere tevékenységével szemben a régi és új kapcsolatok céltudatos kiépítése jelentős eredményeket hozott. 1950-ben 480 külföldi tud. intézménytől 943 periodika, 1951-ben 1022 külföldi tud. intézménytől 1559 periodika érkezik rendszeresen; Ezen felül még 1208 önálló mű is befutott. Az egész anyag értéke már eddig megközelíti a 12.000 dollárt, bár mintegy 450-féle, az 1951. csereanyagához tartozó kiadvány beérkezése még csak ezután várható. Cserekapcsolataink még eredményesebben alakulhattak volna, ha a részünkről küldött Acták rendszeresen és késedelmes megjelenése nem hátráltatta volna munkánkat.

A használat
fejlesztése

c./A Könyvtár új ~~MM~~ célkitűzéseinek megfelelően elsősorban tudományos dolgozóink munkáját kívánja elősegíteni. - 1951-ben éppen ezért a régi olvasóterem látogatói közül sokakat más könyvtárakba irányítottunk. - 1951-ben nyomatványanyagunkat: 33.570 kötettel; 14.094 kutató használta, köztük 1511 elsővonalbeli tudósunk. -

Kutatótermeink
forgalma

A Kéziratok, ill. a Keleti Könyvtár kutatótermeiben 411 akadémikus és tanár és 685 kutató 1795 fasc. kéziratot, 91 kötet RMK. és 1451 kötet Keleti Könyvtár-i anyagot használt. /: Egy-egy fasciculáiban 300-400 levél, irat is van. /: A más tud. intézményeknek kölcsönzött anyag mintegy 35.000 folddal. Összehasonlítva kutatótermeink használatát korábbi évtizedek használatával, az sokszorosan meghaladja nemcsak az egy, de sokszor a két-három esztendőét is.

Mikrofilm

A használat fejlesztésére, különösen a külföldi és vidéki kutatók munkájának elősegítésére, valamint nagyértékű anyagunk fokozottabb őrzésére megindítottuk az anyag mikrofilmre való felvételét is. Jelenleg legértékesebb kéziratok anyagunkról közel 45000 felvétel áll rendelkezésre; használatukhoz két elsőrangú olvasókészüléket szereztünk be és működtetünk. Beszerztük a közeljövőben, a helyhiány megszűnése után, megszervezendő mikrolaboratorium számára a legszükségesebb eszközöket is. -

A könyvtár
propagandá-
ja

A Könyvtár több ízben kérdést intézett az Akadémia tagjaihoz és kutatóintézetekhez / munkájukban szükséges külföldi könyvek beszerzése érdekében. / A be-

érkezett válaszok alapján 354 szovjet könyvet, 83 nyugati művet, 68 kötet szovjet, 19 kötet más külföldi folyóiratot és 41 mikrofényképezett munkát rendeltünk meg. /Legujabban megszerzett szovjet tudományos anyagunk ismeretetését szolgálja "szovjet beszerzéseink" I-X. füzet, egyenként mintegy 50 lapon, átlag 500 címfelvétellel. Megküldöttük továbbá szakosztályainknak a nyugati beszerzések kistáját is.

Évtizedes szünet után kiadtuk a Könyvtárba rendszeresen érkező folyóiratjegyzékét is. Ez utóbbi oly anyagra hívja fel a kutató figyelmét, amely Magyarországon számos esetben és ily mennyiségben egyedül nálunk található: összesen 1925 féle időszak kiadványra. Folyóirattermünkben ez anyagból közvetlenül 1562 folyóirat áll az olvasók rendelkezésére - köztük 211 szovjet, 355 a népi demokráciákból való kiadvány. Kardex-rendszerű új nyilvántartásuk december végéig közel 1000 kiadványról készült el.

A használat fokozódását mutatják növekvő referencia-szolgálat igényei is. A jövő útja külön tudományos tájékoztató osztály kiépítése.

++++

A Könyvtár nagyiramu fejlődését követve a felsorolt lényeges változásokat még másoknak is kell követniük.

1./ A helyhiány gyökeres megszüntetése terén már a Könyvtár legszükségesebb helyiségeinek átépítéskor nyilvánvaló volt, hogy az e téren elért eredmények valójában csak kezdetek, a fejlődés igényeihez képest távolról sem elegendők. Az elkészült új tervek az e téren jelentkező problémákat teljesen megoldják.

2./ A felsorolt munkák elvégzéséhez 1950-ben 29, 1951. végén, az Eötvös Könyvtár dolgozót nem számítva, 50 dolgozó állott rendelkezésre. Bár a létszámelés jelentékenynek látszik, dolgozóink száma, a többi nagy magyar könyvtárhoz és a gondozandó mennyiséghez képest még mindig aránytalanul csekély. Nem átszervezésben lévő és nem rekatalogizált könyvtárakban, pl. a Lenin-könyvtárban is egymillió kötet kezelésére legkevesebb 100 dolgozó esik, külön gyűjteményeink nagy anyaga pedig e számba nincs is belevéve.

Nagy hiányt jelent könyvtárunkban az ugynevezett v. n. könyvtári középkezelők, gépirók és hivatalsegédek aránytalanul csekély száma.

3./ Bár a rendelkezésünkre bocsátott összegek igen jelentékenyek voltak: 1950-ben 784.000, 1951-ben 1,227.500 Ft: / az Öt éves Terv eredményeivel együtt fokozódó, fontos nemzetgazdasági érdekek, másrészt a külföldi könyvtárak nagyarányú drágulásai a Könyvtár beszerzéseire szolgáló költségvetési keret újabb növelését teszik szükségessé. - 1951. második felében a beszerzésekhez szükséges valutakeret a kelletnél kisebbnek bizonyult. A nyugati munkák ársait pedig megnövelte az is, hogy az anyag a Könyvtár teljes Váll. közbeiktatásával - és ezzel 25 % felárral - és nem közvetlenül a Kultúra K.V.-tól jutott hozzánk.

4./ Szovjet beszerzéseink terén moszkvai megbizottunk működéséből kifolyólag mutatkoznak nehézségek, vásárlásai önkényesek, sokszor természetlenek, amennyagum az új anyagot nem a M eszdinarodnaja segítségével

További változások szükségesei:

1. a helyhiány megszüntetése

2. a dolgozók létszámemelése

3. a beszerzések fedezetkeretének emelése

4. szovjet beszerzéseink jobb ügymenete

Könyvtár

szerzi be és ⁴nem sürgős anyagot is a nagyondrága futárpostával küldi.
5./Részben személyzet^{hiány}, részben tudományos céltámogatás fedezet^{keret}

Tud.
céltámo-
gatás
terén

hiány/okozta ,hogy a Könyvtár nem indithatta meg még anyagának tudományos ismerte-
tését, feldolgozását., így: az Országos Kataszter számára kéziratunk, és nyomtatvá-
nyain, régi magyar nyomtatványaink, keleti anyagunk, stb. az anyag történeti és irodal-
mi, paleografiai összefüggéseit megvilágító tudományos ismertetését, az eddig fel-
nem ismert, vagy kiadatlan művek, iratok megfelelő közzétételét, illetőleg a gyűjte-
mény anyagából való publikációkat; az Akadémia Könyvtár történetének megismerését, amely
a hazai ujkori könyvtártörténet egyik alapvető munkája lenne; régi magyar nyomda-
és könyvtörténeti publikációkat, stb.

A felsorolt munkákhoz - úgy ahogy magához ^{elkés} "akadémiai könyvtártudományhoz", a nem önál-
ló, de a Szovjetunióban is "tudománynak" elismert szaktudományhoz - nemcsak magas
szakmai képzettség szükséges, de ugyanilyen orientálistikai, történeti, filológiai
is. E tekintetben könyvtárunk helyzete kedvező. Dolgozóink 30 %-a szakmájában el-
ismert, az Akadémia öt éves tervmunkájában résztvevő tudományos erő: /

Legköte-
lebbi ten-
nivalóink

Legkötelebbi tennivalóink:

+++
a./ az épület átalakításával kapcsolatban az építkezés, berendezés, felszerelés
irányítása, az idevágó tervek végrehajtása,
uj olvasó és folyóiratterem, központi katalógus-terem, uj modern raktárhelyi-
ségek, munkaszobák, kutatószobák, mikrolaboratórium, könyvkötészeti és restaurálásá
műhely berendezése, illetőleg szervezése.

b./ beszerzéseink terén az eddiginél még fokozottabb mértékben a fontos kül-
földi anyag biztosítása, szoros összhangban az Akadémia szakosztályainak tervmunká-
jával és segítségével;
a magánkézben és antikváriumokban lévő anyag felkutatása, hiányok megál-
lítása és megszerzése;
az Akadémia Kutatóintézeteinek könyvtáraival való ^{kapcsolat} szorosabb kiépítése.

/: A beszerzések összehangolása, központi katalógusok feleltetése: /
c./ a tudományos tájékoztató szolgálat fokozottabb kiterjesztése , ezekkel egy-
gyütt a könyvtári dokumentáció megszervezése. /: Az O.D.K. megszűntetése óta önálló-
sult szakmai dokumentációs intézetek egyedül helyes megszervezése: egy-egy anyaguk-
hoz közelálló nagy könyvtárakhoz való kapcsolásuk lenne. /

d./ Kézirattárunk, Keleti Könyvtárunk és más gyűjteményeink anyagának korsze-
rű, uj feldolgozása. A kutatás számára való ismertetése; nyomtatott katalógusok elő-
készítése. Az értékes anyag fokozott mértékben való mikrofényképeztetése.

e./ A könyvtárközi kapcsolatok fokozottabb kiépítése és a fentjelzett tudo-
mányos program megvalósítása.